

MENOCIUS.

SUR PRINO. *Prinus est genus ilicis : vide Plin., lib. 16, c. 6 et 8.*

LYRANUS.

VERS. 59. — DIXIT AUTEM. Eodem modo exponatur sicut prius.

UT SECECT TE MEDIUM : τρίποδα μετων. Hic etiam inter arborem πάνω, et πάνω, paronomasia est, qualis inter σύνω, et σύνω, de quā, n. 55. Talis in lingua Latina esse posset inter cedrum et cedare.

LYRANUS.

VERS. 60 — EXCLAMAVIT. Quia videbat contradicitionem eorum.

MENOCIUS.

EXCLAMAVIT. Deprehensum senum mendacio.

LYRANUS.

VERS. 61. — ET CONSURREXERUNT, etc. Faciendo eis secundum legem talionis scriptam in lege Moysi.

MENOCIUS.

FECERUNT EIS, etc. Talionis poena in eos animadverterunt, que in lege Moysi scripta est, Deut. 19, 19.

LYRANUS.

VERS. 62. — ET INTERFERERUNT, etc., id est, sicut dignos morte regi tradiderunt, qui habebat altam justitiam : et ipse fecit eos comburi secundum modum illius terra, ut dicitur Jer. 29, et supra allegatum in eo c. Vel aliter : *Interferunt*; quia de voluntate regis speciali permisum est Iudeis ut eos interficerent secundum legem Mosi. Et sic fuerunt lapidati, quae lapidatio potest dici frictio in igne; ut sup. dicum est.

MENOCIUS.

INTERFERERUNT EOS, lapidibus. Adulteria enim lapi- datione puniebantur, ut patet ex locis citatis, n. 41.

LYRANUS.

VERS. 63. — ELCHIAS, etc. Hic consequenter ponitur gratiarum actio pro liberatione innocentes. Et hoc quod dicitur : *Elchias autem*, etc. Sequitur :

QUIA NON EST, etc. Licit enim laudarent Deum de liberatione Susanna à morte, tamen magis laudabant de liberatione sua innocentiae, quia innocentia est magis bonum, quam sit corporalis vita.

VERS. 64. — DANIEL AUTEM, etc. Quia ex hoc facto innuit populo quod spiritus propheticus erat in illo, et zelus legis divine. Patet etiam ex hoc sollicitudo ejus circa populum, qui licet esset in domo regis, tamen sollicitus erat de his quae fiebant apud filios Israel.

VERS. 65. — ET REX ASTYAGES (1). Ille consequenter historiæ Belis, et historia draconis ponitur. Et dividitur in duas partes, quia primum, tempus quo historia accidit, exprimitur; et secundo, historia describitur ibi : *Erat quoque*, etc. Circa primum ad-

(1) Quamvis Lyranus ab hoc verso incipiat capit sequens, hic tamen repoussum illius super cuident versum Annotationem, ne ordo Vulgate inveniretur.

vertendum quod aliqui dicunt partem pertinere ad c. 13, ita quod notatur per hoc tempus quo accidit factum Susanne, scilicet quando mortuus est Astyages rex, et Cyrus ei successit : non tamen est intelligendum quod Astyages regnauerit in Babylone, quia nunquam ; inquit fuit rex Medorum et Persarum, ut habeatur in Scholastica historiæ, sed quia Cyrus multa bona fecit populo Israel, ideo secundum istos hic notatur tempus quo Cyrus accepit Astyages regnum. Ad evidentiam autem hujus notandum quod sicut scribitur in Scholastica historiæ, Astyages videt in somnis de genitalibus sue filie vitem procedere qua occupabat totam Asiam, et responsum est ei a conjectoribus quod illa filium parceret, et Asiam sibi subjugaret et Astygen debellaret; quo auditio dedit filiam suam cuidam plebeio militi, ne filius ex ea nascentis nobilis et potens fieret : fecit etiam observari tempus partus filie sue, et puerum natum fecit occidi. Illi vero quibus hoc preceptum est, horrentes facinus iustit, puerum virum in nemore procerunt, quem pastor inveniente secum portavit, nutritiv, et in filium adoptavit; qui adulteri factus, electus est a pastoriis in regem sum : et delinquentes gravitor puniebatur, in tantum quod claram venit ad regem Astygen, qui accersito juvene, quasivit quare talia faceret. Et ille constanter respondit quod poterat cum esset ab eis electus in regem. Astyges autem vultum juvenis, et eius constantiam considerans, cognovit ipsum esse de semine regio, et non filium pastoris, et inquires diligenter inventi veritatem, quod ipsi erat nepos sum quem occidi mandaverat : et divina virtute natus est annus ejus, et juvenem recipit in gratiam, credens quod somnum suum fuisse implatum in regno predicto puerorum, et nepotum suum tradidit ad custodiendum et nutriendum cuiam de principibus : postea rebellibus Persis contra Astygen, missus est ille princeps contra eos, et recordatus cujusdam injurie quam fecerat sibi Astyges, suscit occulæ Persis ut Cyrus in regem sibi eligenter, et ipsi partem eorum adjuvaret contra Astygen, et sic factum est. Quod audiens Astyges congregavit exercitum ut debellaret Cyrus nepotum suum, ipse tamen finaliter à Cyro devictus est, Cyrus tamen eum humane tractavit, et ei regnum Hircanorum dimisit, Dario autem filio Astyges regnum Medorum : ipse autem regnum Persarum sibi retinuit, ita tamen quod regnum Astyges et Darii ipsi morientibus ad Cyrum deveniret : et ideo Cyrus Astyge mortuo ei successit, ut hic dicitur. Sed quod dicunt aliqui, quod tunc accedit historia Susanne, ut dictum est, non videtur esse verum : quia Cyrus post Darium regnavit annis triginta, ut dicunt historiographi : et tamen quando mortuus est, adiuc erat fortis, et procedens ad bellum, quia pugnans contra Massagetas mortuus est. Item quando successit Astygi jam ad minus erat 25 an, vel circiter, quia jam ante ipsum in bello devicerat, et sic non videtur quod Cyrus ante mortem Darii succederet Astygi per 10 an, vel circa. Quando autem Darius mortuus est, Daniel iam erat

80 an, secundum Latinos, secundum Hebreos 75 an, quia à tempore quo fuerat transmigratio in Babylonem jam transierant 70 an. captivitas Babylonica secundum Latinos, secundum Hebreos autem 52 an. Item 11, de regno Sedenie ante captivitatem dictam, et post transmigrationem Danielis in Babylonem. Et Daniel quando duxit est in Babylonem probable est quod esset 10 an., vel circiter ad minus, qui simus sunt anni 75. Et sic non potest dici quod Daniel esse juvenis illo tempore, quo Astyges mortuus est : ergo non fuit tunc historia Susanne, quia tunc juvenis erat, ut dicunt in littera. *Suscitavit Deus spiritum, etc.* Item in littera dicitur, quod Daniel à die illa, et deinceps factus est magnus coram omni populo. Et sic patet quod erat juvenis atque, quia à juventute sua fuit notus in sapientia, ut patet c. 1 Dan., et ideo non valet soluio aliquorum dicentium quod Daniel hic dicitur juvenis non simpliciter, quia jam erat magnus aetatis : sed dicitur juvenis respectu seniorum qui accusaverant Susannam, quia jam erat Dan. 80 an., ut patet ex predictis. Senes autem illi non videntur tunc fuisse majoris aetatis, cum adhuc in eis vigeret tanta concupiscentia carnalis, quia jam ante per multos annos dixerat David de vita hominis : *Sit autem in potentibus* 80 an., etc. Sic igitur patet quod historia Susanne non accidit tempore quo Cyrus successit Astygi. Et ideo dicendum est quod per mortem Astyges, que hic notatur, cum dicuntur : *Et rex Astyges, designatur tempus historie sequentis, quæ facta est sub Balthasar, vel Evilmerodach patre suo, secundum quod dicitur in Scholastica historiæ*; et ideo est principium 14 c. lib. Dan. Tunc autem Daniel erat proiecte aetatis, et amicus regis Babylonis properante.

CAPUT XIV.

1. Erat autem Daniel conviva regis, et honoratus super omnes amicos eius.

2. Erat quoque idolum apud Babylonios nomine Bel, et impenitabatur in eo per dies singulos simile artabe duodecim, et oves quadraginta, vinique amphore sex.

3. Rex quoque colebat eum, et ibat per singulos dies adorare eum : porro Daniel adorabat Deum suum. Dixitque ei rex : Quare non adoras Bel?

4. Qui respondens ait ei : Quia non colo idola manufacta, sed viventem Deum, qui creavit cœlum et terram, et habet potestatem omnis carnis.

5. Et dixit rex ad eum : Non videtur tibi esse Bel vivens Deus? an non vides quanta comedat et bibat quotidie?

6. Et ait Daniel arriden : Ne erres, rex : iste enim intrinsecus lutes est, et fornicatis arcus, neque comedit aliiquid.

7. Et iratus rex, vocavit sacerdotes ejus, et ait eis : Nisi dixeritis mihi, quis est qui comedat impensa has, moriemini.

8. Si autem ostenderitis quoniam Bel comedat hec, morietur Daniel, qui blasphemavit in Bel. Et dixit Daniel regi : Fiat juxta verbum tuum.

9. Erant autem sacerdotes Bel septuaginta, ex-

sapientiam suam frequenter ostensam, ut patet ex dictis in lib. Dan.

MENOCIUS.

ET REX ASTYGES, etc. Hæc verba referenda sunt ad initium sequentis historie de Belo et Draconis 1.

Id patet ex Græcis Bibliis correctioribus, quæ ab hisce verbis ordinuntur cap. 14, est ergo hic quasi titulus chronologicus historie sequentis, ut sciamus quo tempore ea acciderit, post mortem scilicet Astyges,

sic Corn. à Lapide, Mald. putat sensus esse : *Daniel factus est magnus in conspectu populi, et Astyges apudpositus est ad patres nos*, id est, usque ad mortem Astyges, et regnum Cyri : est ergo hebraïsmus, et ponitur particula et pro usque.

TIRINOS.

ET REX ASTYGES, Persarum et Medorum princeps, avus Cyri maternus, pascit post haec gesta annis, nempe 18 (quot intercedunt à 4 anno transmigrationis Danielis usque ad mortem Astyges), non violentem causam à Cyro (ut narrant Herodotus et Justinianus), sed naturaliter defunctus, *APPONITUS EST AD PATRES SEUS*;

ET CYRUS PERSÆ, nepos ejus ex filii Mandane, jure hæreditarii *SUSCEPIT REGNUM EIUS*, non Medicum (quid Dario filio Astyges, avunculo Cyri illud cessit) sed Persicum, ejus an. 27, expugnat Babylonem, initium factum monarchie Cyri, ut alibi dixi. Lyranus, Hugo, Dionysius Carthus, Tornellus, et plures alii, secuti Graeca exemplaria, inchoant ab hoc vers. c. seq. 14. Idem facit editio Arabicæ, tam Egyptia Alexandrina, quām Antiochenæ. Unde videtur titulus esse chronicus historiæ Belis et Draconis, quæ contigit 25 anno regni Persici Cyri, et primo regni Balthasaris in Babylonie.

CHAPITRE XIV.

1. Et Daniel mangéait à la table du roi, et le roi l'avait élevé en honneur au-dessus de tous ceux qui étaient aînés de lui.

2. Les Babylonians avaient alors une idole nommée Bel, pour laquelle on sacrifiait tous les jours douze mesures de farine du plus pur froment, quarante bœufs, et six grands vases de vin.

3. Le roi honorait aussi cette idole, et il allait tous les jours l'adorer ; mais Daniel adorait son Dieu, et le roi lui dit : Pourquoi n'adorez-vous pas Bel?

4. Daniel répondit au roi : Parce que je n'adore point les idoles qui sont faites de la main des hommes : mais le Dieu vivant, qui a créé le ciel et la terre, et qui tient en sa puissance tout ce qui a vie.

5. Le roi dit à Daniel : Croyez-vous que Bel ne soit pas un Dieu vivant ? ne voyez-vous pas combien il mange, et combien il boit chaque jour ?

6. Daniel lui répondit en souriant : O roi ! ne vous trompez pas, ce Bel est de bone au dedans, et d'ailleurs au dehors ; et il ne mange jamais.

7. Alors le roi entrant en colère, appela les prêtres de Bel, et leur dit : Si vous ne me dites ce qui est celui qui mange tout ce qui s'emploie pour Bel, vous mourrez.

8. Mais si vous m'avez faites voir que c'est Bel qui mange toutes ces viandes, Daniel mourra, parce qu'il a blasphémé contre Bel. Et Daniel dit au roi : Qu'il soit lait selon votre parole.

9. Or, il y avait soixante-dix prêtres de Bel, sans

cepitis uxoris, et parvulis, et filiis. Et venit rex cum Daniel in templum Bel.

40. Et dixerunt sacerdotes Bel : Ecce nos egredimur foras : et tu, rex, pone escas, et vinum misce, et clade ostium, et signa annulo tuo :

41. Et cum ingressus fueris mane, nisi inveneris omnia comesta à Bel, morte moriemur, vel Daniel qui mentitus est adversum nos.

42. Contemnebat autem, quia fecerant sub mensa absconditum introitum : et per illum ingrediebantur semper, et devorabant ea.

43. Factum est igitur postquam egressi sunt illi, rex posuit cibos ante Bel : praecepit Daniel pueris suis, et attulerunt cinerem, et cribravit per totum templum coram rege : et egressi clauerunt ostium, et signantes annulo regis, abiencerunt.

44. Sacerdotes autem ingressi sunt nocte juxta conseptitudinem suam, et uxores, et filii eorum : et comedentes annula regis, et hiberunt.

45. Surrexit autem rex primo diluculo, et Daniel cum eo.

46. Et ait rex : Salvane sunt signacula, Daniel ? Qui respondit : Salva, rex.

47. Statimque cùm aperuisset ostium, intuitus rex mensum, exclamavit vox magnâ : Magous es, Bel, et non es apud te dolus quisquam.

48. Et risit Daniel : et tenuit regem ne ingredieretur intrō, et dixit : Ecce pavimentum : animadverte cujus vestigia sint haec.

49. Et dixit rex : Video vestigia virorum, et mulierum, et infantum : et fratus est rex.

50. Tunc apprehendit sacerdotem, et uxores, et filios eorum : et ostenderunt et abscondita ostiola per quae ingrediebantur, et consumebant quae erant super mensam.

51. Occidit ergo illos rex, et tradidit Bel in potestatem Danielis, qui subverit eum et templum ejus.

52. Et erat draco magius in loco illo, et colebant eum Babylonii.

53. Et dixit rex Daniel : Ecce nunc non potes dicere, quia iste non sit Deus vivens : adora ergo eum.

54. Dixique Daniel : Dominum Deum meum adoro, quia ipso est Deus vivens : iste autem non est Deus vivens.

55. Tu autem, rex, da mihi potestatem : et interficiam draconem absque gladio et fuste. Et ait rex : Do ibi.

56. Tulit ergo Daniel picem, et adipem, et pilos, et coxit pariter : fecisse massas, et dedit in os draconis, et disruptus est draco. Et dixit : Ecce quem colebatis.

57. Quo cùm audissent Babylonii, indignati sunt vehementer : et congregati adversum regem, dixerunt : Iudeus factus est rex : Bel destruxit, draconem interfecit, et sacerdotes occidit.

58. Et dixerunt cum venissent ad regem : Trade nobis Danielis : alioquin interficiemus te, et dominum suum.

leuris femmes, leurs enfans et leurs petits-enfans. Le roi alla donc avec Daniel au temple de Bel.

40. Et les prêtres de Bel lui dirent : Nous allons sortir du temple ; et vous, ô roi, faites mettre les viandes, et servir le vin ; fermez la porte et cachez-la de votre aneau.

41. Et demain matin, lorsque vous entrerez, si vous ne trouvez que Bel aura tout mangé, nous mourrons ; ou bien Daniel mourra, pour avoir rendu un faux témoignage contre nous.

42. Ils n'avaient aucun souci, parce qu'ils avaient fait sous la table une entrée secrète, par laquelle ils venaient toujours, et mangeaient ce qu'on avait servi pour Bel.

43. Après donc que les prêtres furent sortis, le roi mit les viandes devant Bel ; Daniel commanda à ses gens d'apporter de la cendre ; et il la répandit par tout le temple devant le roi, la faisant passer par un crible ; ils sortirent ensuite, et fermèrent la porte du temple ; et l'ayant scellée du cachet du roi, ils s'en allèrent.

44. Or les prêtres entraient durant la nuit, selon leur coutume, avec leurs femmes et leurs enfans, et mangeraient et burent tout ce qui avait été servi.

45. Le roi se leva dès la pointe du jour ; et Daniel avec lui.

46. Le roi lui dit : Daniel, le sceau est-il en son entier ? Daniel répondit : O roi, le sceau est tout entier.

47. Aussiôt le roi ayant ouvert la porte, et voyant la table, jeta un grand cri, en disant : Vous êtes grandi, ô Bel ! et il n'y a point en vous de tromperie.

48. Daniel se mit à rire, et retenuant le roi, aïn qu'il n'avancât pas davantage, il lui dit : Voyez ce pavé, considérez de quoi sont ces traces de pieds.

49. Je vous dirai, des traces de pieds d'hommes, de femmes, et de petits enfans, et il entra dans une grande colère.

50. Il fit alors arrêter les prêtres, leurs femmes et leurs enfans ; et ils lui montrent les petites portes secrètes par où ils entraient, et venaient manger tout ce qui était sur la table.

51. Le roi les fit donc mourir, et il livra l'idole de Bel à la puissance de Daniel, qui la renversa ainsi que son temple.

52. Il y avait aussi en ce lieu-là un grand dragon, que les Babyloniens adorait.

53. Et le roi dit à Daniel : Vous ne pouvez pas dire présentement que celui-ci ne soit un Dieu vivant ; adorerez-le donc.

54. Daniel lui répondit : J'adore le Seigneur mon Dieu, parce que c'est lui qui est le Dieu vivant ; mais celui-ci n'est point un Dieu vivant.

55. Si vous plati, ô roi ! de me le permettre, je tuerai dragon, sans me servir, ni d'épée, ni de hache. Le roi lui dit : Je vous le permets.

56. Daniel prit donc de la poix, de la graisse et du poil ; et ayant fait cuire tout cela ensemble, il en fit des masses qu'il jeta dans la gueule du dragon ; et le dragon creva ; et Daniel dit : Voilà celui que vous adoriez.

57. Les Babyloniens ayant appris cela, en conjurèrent une extrême colère ; et s'étant assemblés contre le roi, ils dirent : Le roi est devenu Juif, il a renversé Bel, il a tué le dragon, et il a fait mourir les prêtres.

58. Et étant donc venu vers le roi, ils lui dirent : Abandonnez-nous Daniel, autrement nous vous ferons mourir avec votre maison.

29. Vidi ergo rex quod irruerent in eum vehementer, et necessitate compulsi, tradidit eis Danielis. 30. Qui miserunt eum in lacum leonum, et erat ibi diebus sex.

31. Porri in lacu erant leones septem, et dabantur eis duo corpora quotidie, et duas oves : et tunc non data sunt eis, ut devorarent Danielis.

32. Erat autem Habacuc propheta in Iudea, et ipse coxerat palmatum, et intriverat panes in alveo : et ibat in campum ut ferret morsibus.

33. Dixit angelus domini ad Habacuc : Fer

prandium quod habes, in Babylonem, Danieli, qui est

in lacu leonum.

34. Et dixit Habacuc : Domine, Babylonem non

vidi, et lacum nescio.

35. Et apprehendit eum angelus domini in vertice eius et portavit eum capillo capituli sui, postquam eum in Babylone supra lacum in impetu spiritus sui.

36. Et clamavit Habacuc, dicens : Daniel, serve Dei, tolle prandium quod misit tibi Deus.

37. Et ait Daniel : Recordatus es mei, Deus, et non dereliquisti diligentes te.

38. Surgensque Daniel comedit : porrò angelus domini restituì Habacuc contestim in loco suo.

39. Venit ergo rex die septimo ut lugret Danielis : et venit ad lacum, et introspecti, et ecce Daniel sedens in medio leonum.

40. Et exclamavit vox magnâ rex, dicens : Magnus es Domine Deus Daniels : et extraxit eum de lacu leonum.

41. Porro illos qui perditionis ejus causa fuerant introniti in lacum, et devorati sunt in momento coram eo.

42. Tunc (t) rex ait : Pareant omnes habitantes in universitate Deum Daniels : quia ipse est salvator, faciens signa et mirabilia in terrâ, qui liberavit Danielis de lacu leonum.

(1) Ce verset n'est ni dans le Grec ni dans les plus anciens manuscrits de S. Jérôme.

VARIETAS LECTIIONUM. A vers. 1 ad 42.

VERS. 1. — *Vulg.* Erat autem Daniel conviva regis, et honoratus super omnes amicos ejus.

Sept. Et gloriosus.

2. — *Vulg.* Erat quoque idolum apud Babylonios nomine Bel : et impendebantur in eo per dies singulos similes artabae duodecim, et oves quadriginta, et unica amphora sex.

Sept. Et vini metreta sex.

3. — *Vulg.* Rex quoque colebat eum, et ibat per singulos dies adorare eum ; porrò Daniel adorabat Deum sumum. Dixique ei rex : Quare non adoras Bel ?

Sept. Rex colebat illud.

4. — *Vulg.* Qui respondens ait ei : Quia non colo idola manufacta, sed viventem Deum, qui creavit celum et terram, et habet potestatem omnis carnis.

5. — *Vulg.* Et dixit rex ad eum : Non videtur tibi esse Bel vivens Deus ? An non vides quanta comedat, et bibat quotidie.

6. — *Vulg.* Et ait Daniel arridens : Ne erres rex, iste

29. Le roi voyant qu'ils le pressaient avec tant de violence, et étant contraint par la nécessité, il leur abandonna Daniel.

30. Alors ils le jetèrent dans la fosse aux lions ; et il y demeura six jours.

31. Il y avait dans la fosse sept lions, et on leur donnait chaque jour deux corps avec deux bœufs ; mais on ne leur en donna point alors, afin qu'ils dévorent Daniel.

32. En ce même temps le prophète Habacuc était à Jérusalem ; et ayant appris du potage, il le mit avec du pain trempé dans un vase, et alla le porter dans le champ à ses moissonneurs.

33. L'ange du Seigneur dit à Habacuc : Portez à Babylone le dîner que vous avez, pour le donner à Daniel qui est dans la fosse aux lions.

34. Habacuc répondit : Seigneur, je n'ai jamais été à Babylone, et je ne sais où est la fosse.

35. Alors l'ange du Seigneur le prit par le haut de la tête, et le tenant par les cheveux, il le porta avec la vitesse et la rapidité d'un esprit céleste jusqu'à Babylone, où il le mit au-dessus de la fosse.

36. Et Habacuc dit avec un grand cri : Daniel, serveur de Dieu, recevez le dîner que Dieu vous a envoyé.

37. Daniel répondit : O Dieu ! vous vous êtes souvenu de moi ; et vous n'avez point abandonné ceux qui vous aiment.

38. Et il se leva, il mangea, et l'ange du Seigneur remit assiduus Habacuc dans le même lieu où il l'avait pris.

39. Le septième jour, le roi vint pour pleurer Daniel ; et s'étant approché de la fosse, il regarda dedans, et il vit Daniel qui était assis au milieu des lions.

40. Il jeta assiduus un grand cri, et il dit : Vous êtes grand, ô Seigneur, Dieu de Daniel ! et il le fit tirer de la fosse aux lions.

41. En même temps il y fit jeter ceux qui avaient voulu perdre Daniel ; et les lions les dévorèrent devant lui en un moment.

42. Alors le roi dit : Que tous ceux qui sont dans toute la terre, reverent avec crainte le Dieu de Daniel ; parce que c'est lui qui est le Sauveur, qui fait des prodiges et des merveilles sur la terre, et qui a délivré Daniel de la fosse aux lions.

12. — *Vulg.* Contemnebant autem quia fecerant sub diebantur semper, et devorabant ea. mensa absconditum introitum, et per illum ingre- Sept. Despiciebant, etc., et destruebant ea.

CONCORDIA ET EXPOSITIO LITTERALIS.

VERS. 1. — *Erat autem Daniel conviva regis.* Hoc caput ita ordinatur Vulg., non autem Greco codices, immo plures cum eis qui incipiunt ab ultimo verso capituli precedentis : *Ei rex Astyages apositus est ad Patres suos*, etc. Siquidem hoc non pertinet ad historiam Susanna; dicamus hoc verum, sed hunc versum esse quasi titulum chronologicum historie sequentis, ut sciamus quae tempore ea contingit, scilicet post mortem Astyages sub Cyro. *Erat autem Daniel conviva regis honoratus;* Sept. *Gloriosus.* Id est, in maximo prelio habitus a rege Baltasar cuius erat contubernialis familiaris, etc. 5. *Rex colebat eum quem Deum credebat;* Sept. : *Colebat illud;* nempe idolum. 9. *Exceptis uxoribus et parvulis et filiis.* Graeci omnes omittunt, et parvulis; attamen apud S. Hieron. et in omnibus Latinis reperiuntur. Fortassis apud Theodotionem erat *xxi. v. m. t.*, quia noster interpres solet vertere *vixim* parvulos, et Sept. habuerunt *tixim*, postea ultraque dictio conjuncta fuit.

ANNOTATIONES.

LYRANUS.

VERS. 1. — *ERAT QUOQUE.* Ille describitur historia Belis, et draconis, in qua ostenditur Daniel extirpator idolatriæ sicut in facto Susanna ostensus est persecutor luxurie. Et dividitur in duas partes, quia primo ostenditur Danielis audacia ad aggredendum aruan ex fidei zelo; secundò eius constanitia ad sustinendum adversa in mortis periculo, ibi : *Quod enim audirent, etc.* Prima adiungit in duas, quia primo ostenditur audacia Danielis obligando se ad talionem mortis in Belis destructione; secundò ingenerando se periculo intoxicationis in draconis interfectione, ibi : *Et erat draco.* Circa primum quatuor tanguntur scilicet 1ª erroris accusatio; 2ª erroris accusati disquisitio, ibi : *Et iratus rex;* 3ª disquisiti inventio, ibi : *Vide,* etc.; 4ª inventio punitio, ibi : *Occidit,* etc. Circa primum considerandum, quod idolo habuerunt ortum a tempore Nini regis Assyriorum, qui mortuo patre suo Belo nomine, facti imaginem patris ad sui consolacionem, et ei deferebat tantum honorem et reverentiam, quod confugientibus ad ipsam parebat, et ex hoc homines coopererant divinum honorem impendere illi imaginis. Ad hujus autem similitudinem in diversis locis fecerunt imagines amicorum suorum mortuorum, et ei impendebant honores et sicut idola fabricata sunt ad exemplum idoli Beli predicti, ita etiam ex nominata sunt, quia primum idolum vocatum est Belus, sicut vocabatur ille, pro quo factum est idolum. Alii consimiliter nominaverunt, quia aliqui vocaverunt idolum suum Bel, aliqui Beel, aliqui Beelzebub, et aliqui Baal. Apud Babylonem autem vocabatur Bel. Et hoc est quod dicitur hic : *Erat quoque,* etc. Similia est farina delicatissima. Artaba est genus mensura continens tres modios; sed cuius quantitas si modius hic acceptus non habetur per certitudinem, quia quantitas modii variatur secundum diversas civitates et terras; sed possimus hic aliquid conjecturare per litteram sequentem. Ille enim artaba continet 56 modios farine; et tantum faciebant de pane quantum sufficiant sacerdotibus Belis, et familiis eorum qui dicuntur fuisse 70, inf., cod. c.

VINIQUE, etc. Amphora est vas quadratum habens duas ansas ad modum aurum ut dicit Isid., 10 Ethymol.; amphora autem continet apud Graecos pedem quadratum de vino, et tunc non accipitur solum pro-

ANNOTATIONES.

VERS. 2. — *BEL.* Bel, sive Belus idem est cum Nemrod, qui Babylonem condidit, et primus ejus rex fuit. Vide Gen. c. 1, n. 10, et quae ibi diximus.

ARTABA. Artaba continet 72 sextarios, inquit Epiph., lib. de Ponderibus et Mensoribus, et Isid., lib. Ethymol. Triplex fuit artaba; Persica capiens medium, et tres Chenies : Medina, capiens medium; Egyptia, capiens quinque modios. Ita Perierius.

AMPHORA. Amphora continet 48 sextarios, sive sexphos maiiores, quorum quisque continet viginti uncias aquæ, aut vini.

HABET POTESTATEM OMNI CARNIS. Qui omnium viventium, aut omnium hominum Dominus est.

LYRANUS.

Bel. Quis fuerit, dixi Gen. 10. Quia mensura artaba, que amphora, in Prolegomenis de vasis et mensuris.

LYRANUS.

VERS. 3. — *Rex quoque,* etc., credens aliquid divinum esse in eo ex tanta comeditione : omnes enim

gentes semper estimaverunt Deum esse aliquid magnum supra hominem, et id est omnia mirabilia exercitentia virtutem humanam, vel secundum rem, vel secundum opinionem, colebant ut deos.

Ponò DANIEL, etc., id est, Deum coili, qui licet sit Deus omnium per creationem, dicitur tamen Deus Danielis specialiter per cultum speciale. Sequitur :

VERS. 4. — *NON COLO IDOLA,* etc., quia in talibus nihil potest esse divinitatis, cum sint infra hominem sicut quedam opera humana.

Sed VIVENTEM DEUM, quia ipse est formaliter via, eum Deus sit sum intelliger quod est nobilissimum vivere, ut habetur 12 Metaphysica. Est etiam Deus vita effectiva, causans in aliis vitam et motum, ut dicitur Act. 17 : *In ipso vivimus, movemur, et sumus.*

Et HABET, etc., quia potest omnia ad nihilum redigere, sicut de nihilo creavit omnia.

VERS. 5. — *ET DIXIT REX,* etc. Argumentum autem sumit, quod vivat ex comedione, quia nihil carens vita comedit, cum sit actus vegetativa anima.

VERS. 6. — *ET AIT DANIEL,* etc. Et per consequens non habens vitam, nec viscera, nec hujusmodi membrorum recipienda. Et sic patet primum, scilicet erroris accusatio per Danieliem.

VERS. 7. — *ET IRATUS REX.* Ille consequenter ponitur erroris accusati disquisitio. Et hoc est quod dicitur : *Et iratus rex.* Ratio fuit quia illæ expensis fiebant de bursa regis, et alia necessaria sacerdotum.

VARIETAS LECTIONUM. A vers. 15 ad 21.

VERS. 15. — *Vulg.* Factum est igitur postquam egressi sunt illi, rex posuit cibos ante Bel; et precepit Daniel pueris suis, et attulerunt cinerem, et cibravit per totum templum, quod a levi poterat fieri in civitate Babylonie, que non erat habitata nisi valde diffusa; quia ut dictum est supra, Dan. 4, civitas Babylonica habet octo lencas in quadratum, ita quod intra civitatem erant agri, vineæ et similia, in quibus crescebant terra nascentia, de quibus poterant homines dum vivere obsidiorum tempore.

Sept. Reg. Et posuit, et straverunt totum templum. Rom. Decusserunt.

14. — *Vulg.* Sacerdotes autem ingressi sunt nocte juxta consuetudinem suam, et uxores, et illi eorum; et comederunt omnia, et biberunt.

Sept. Comederunt omnia, et egressi sunt.

15. — *Vulg.* Struxit autem rex primo diluculo, et Daniel cum eo.

Sept. Manicav rex manæ.

16. — *Vulg.* Et ait rex : Salvane sunt signacula, Daniel? Qui respondit : Salva, rex.

17. — *Vulg.* Statimque cum aperuerit ostium, intuitus

CONCORDIA ET EXPOSITIO LITTERALIS.

VERS. 15. Rex posuit cibos; Et posuit, sic etiam plures codices Latinæ habent, et Lucas Burg. existimat omnissimum fuisse à correctoribus Romanis claritatis gratia : *Cribravit per totum templum;* Sept. Reg. Straverunt; Rom. Decusserunt. Credunt aliqui habuisse Theodot. *xix. xx. xxv.* sed pro cribrare usurpat, sicut *cribo* unde *cribrare* significat cribrum, *xix. xx. xxv.* straverunt, vel cribraverunt; cribrando enim cinerem per totum templum sparserunt. Qui legunt decusserunt, obscurè quidem, cum hoc sensu tamen, ex cribo cribando decusserunt pulverem per totum templum; ita ut cribrum solum pulvrem transmitteret, carbones verò, et alia crassiora retinaret.

ANNOTATIONES.

PRÆCEPIT DANIEL, id est, servis.

ET ATTULERUNT, etc. Ad hoc ut videret rex manfest quid nulla vestigia erant ibi, quando exiit de templo, et signatum est ostium, ut deprehenderentur

POSTQUAM EGRESSI; scilicet sacerdotes de templo.

sacerdotes per viam aliam intrasse. Quod patet in littera usque ibi.

MENOCCHIUS.

Cebravit, id est, oribrando spargi jussit cinerem tenuorem per universum pavimentum templi. Ne, si lapilli cineribus immixti spargentur, sacerdotes pedibus in eos impingentes, fraudem persentiscent, cinerem evicerent. Jam vero tenui cinere non animadverso, nescientes impressa ei reliquerunt nocturna pedum suorum vestigia, è quibus manè comprehensi sum per pavimentum inambulasse, et eccas idolo appositis absumpisse.

LYRANUS.

Vers. 17. — STATIMQUE, ad videndum si cibaria erant comesta.

EXCLAMAVIT, etc., ad laudandum deum suum.

MAGNUS ES, BEL, in virtute, quia tanta comedisti; vidi enim mensam vacuam, et credidit quod totum comedisset. Et non, etc., in illa fraudulentia quam Daniel affirmabat.

Vers. 18. — ET RISIT DANIEL, ex regis simplicitate.

ET TENUIT REGEM, etc., donec vidisset vestigia illorum qui de nocte intrabant ad comedendum ea quae erant posita super mensam. Propter quod sequitur :

Et nixit, scilicet Daniel.

VARIETAS LECTIIONUM

Vers. 22. — Vulg. Et ert draco magnus in loco illo, et colebant eum Babylonii.

23. — Vulg. Et dixit rex Daniel: Ecce nunc non potest dicere quia iste non sit Deus vivens; adora ergo eum.

Sept. Nonne et hunc dices esse Deum seneum?

24. — Vulg. Dixitque Daniel: Dominum Deum meum adoro; quia ipso est Deus vivens; iste autem non est Deus vivens.

25. — Vulg. Tu autem, rex, da mili potestatem, et interfici draconem absque gladio, et fuste: Et ait rex: Do tibi.

Sept. Absque, etc., et virga.

26. — Vulg. Tuli ergo Daniel picem et adipem, et pilos, et coxit pariter; fecitque massas, et dedidit in os draconis, et dirupit eum. Et dixit: Ecce quem celebatis.

Sept. Coxit in idipsum, etc., ecce cultura vestra.

27. — Vulg. Quod cum audirent Babylonii, indignati sunt vehementer; et congregati adversum regem, dixerunt: Iudeus factus est rex: Bel destruxit, draconem interficit, et sacerdotes occidit.

28. — Vulg. Et dixerunt cum venissent ad regem: Trade nobis Danielum; alioquin interficiemus te et dominum tuum.

29. — Vulg. Videl ergo rex quod irruerent in eum vehementer; et necessitate compulsa tradidit eis Danielum.

Sept. Quia urgenter eum, et coactus tradidit.

30. — Vulg. Qui miserunt eum in lacum leonum, et erat ibi diebus sex.

ECC PAVIMENTUM, etc. Vestigia infantum à vestigis virorum distinxit, per quantitatem pedis, que minor est in pueris quam in viris, vestigia autem mulierum distinxit à vestigis virorum per figuram, quia mulieres habent calcamenta alterius figure quam viri in terra illa.

Vers. 19. — ET IRATES EST REX, quia per evidens signum cognovit falsitatem sacerdotum.

Vers. 20. — TUNA APPREHENDIT, etc., tanquam convictos.

ET OSTENDERUNT EI, etc., quia fuerunt positi in questionibus et tormentis ad talia reverendum.

MENOCCHIUS.

OSTENDERUNT EI, etc., timore et gravibus minis intentatis ut fraudem retegerent.

LYRANUS.

Vers. 21. — OCCIDIT ERGO ILLOS. Hic consequenter ponitur erroris inventi extinctio per mortem sacerdotum, et destructionem idoli et templi. Et hoc est quod dicitur: Occidit ergo illos rex, id est, occidi fecit.

MENOCCHIUS.

ET TRADIDIT BEL, etc., ad faciendum quidquid vellet.

QUI SUBVERTIT, etc., idolum comminuendo.

ET TEMPLO, ipsum destruendo.

A vers. 22 ad 42.

Sept. Ibi fuit.

31. — Vulg. Porro in lacu erant leones septem, et dabant eis duo corpora quotidie, et duas oves: et tunc non data sunt eis, ut devorarent Danielum. Sigr. Et duo aristes.

Uterque Arab. Erat cibus eorum singulis diebus tauri duo e bovis.

32. — Vulg. Erat autem Habacuc propheta in Iudea, et ipse coxerat pulmentum, et intraverat panes in alcove, et ibat in campum at ferret messoribus. Sept. Contrivit panes in pelvam.

Arab. In pila.

33. — Vulg. Dixitque angelus Domini ad Habacuc: Fer prandium quod habes, in Babylonem, Danieli, qui est in lacu leonum.

Sept. Affer.

34. — Vulg. Et dixit Habacuc: Domine, Babylonem non vidi, et lacum nescio.

Sept. addam: Ubi est.

35. — Vulg. Et apprehendit eum angelus Domini in vertice ejus, et portavit eum capilla capituli sui, posuitque eum in Babylone supra lacum in impietu spiritu sui.

Sept. Apprehendit verticem ejus, et portans comae capituli.

36. — Vulg. Et clamavit Habacuc, dicens: Daniel, serve Dei, tolle prandium, quod misit tibi Deus.

Sept. Daniel, Daniel, accipe.

37. — Vulg. Et ait Daniel: Recordatus es mei, Deus, et non dereliquisti diligentes te.

Sept. Exquirent te. Bibl. Plant. Recordatus est enim, etc.

38. — Vulg. Surgensque Daniel comedit. Porro angelus Domini restitutus Habacuc confessum in loco suo.

39. — Vulg. Venit ergo rex di septimo ut lugeret Danielum; et venit ad lacum, et introspectit, et ecce Daniel sedens in medio leonum.

40. — Vulg. Et exclamavit vox magna rex, dicens: Magnus es, Domine Deus Daniels. Et extraxit eum de lacu leonum.

CONCORDIA ET EXPOSITIO LITTERALIS.

Vers. 25. — Ecce nunc non potes dicere, quia iste non sit Deus; Sept.: Numquid, et hunc dices esse arneum?

Sicut scilicet prius dixerat de Bel. 26. Ecce quem colebatis: Sept.: Cultura vestra, scilicet erga draconem fictum Deum vestrum. 31. Duo corpora, et due oves; qualia autem fuerint illa duæ corpora non explicat Vulg., vel animalium, vel hominum; nam aliqui arbitrantur fuisse corpora hominum ad mortem damnatorum, aut alii interponunt: sed Syr. necnon iuxta Arab. volunt fuisse corpora taurorum, ut videtur in eorum versione. 32. Et intraverat panes in alcove: Sept.: Contrivit in pelvem. In alcove, in cacabo, pelvi, similile exovo vasculo. Arab. vocat pīlam, id est, vas concavum ex ligno. 36. Daniel, serve Dei; Sept.: Daniel, Daniel. S. Hieron. Gracius secutus, sed alii codices Latini etiam manuscripsi Vulg. sequuntur. 37. Recordatus es mei, Deus; Plant., recordatus es enim, etc., sed malè enim additum: in Gracis et Latinis deest, diligentes te; Sept. querentes: Qui Deum diligunt toto corde eum exquirunt. 39. In medio leonum; Sept. id omiserrunt, imo et D. Hieron., sed a Vulg. positum clarissimi grati. 40. Magnus es, Domine Deus; Sept. addunt: Et non est alius praeter te. Versus ultimus qui in omnibus versionibus desideratur, translatus videatur ex c. 2, v. 26.

ANNOTATIONES.

Genesi ad litteram, solere daemonem uti formam servent ad decipiendos homines.

TIRINUS.

Vers. 22. — ET ERAT DRAGO, etc. Hic ostenditur Daniels audacia in invasione draconis venenosus. Et dividitur in duas partes, quia prima ponit invasionis ratio; secundò, ipsa invasio, ibi: Tu autem, etc. Ratio autem invasionis fuit: quia rex volebat ut Daniel draconem coleret. Et hoc quod dicitur hic: Et erat draco, etc., id est, in Babylone in quadam templo, in quo lacus subterraneus erat ubi ille draco era.

Et COLEBANT EUM, etc., quia sicut dictum est, quando homines videbant insolitus quid, et mirabile excedens hominis virtutem, reputabant illud tantum Deum. Modus autem colendi, ut dicunt aliqui, erat per quedam instrumenta facta de corio vitulino plena aqua, et ideo dicebant hydraulica, ab ἡδο, quod est aqua; sacerdotes igit illius templi pertenebant illa hydraulica virgis, et sic reddiebant sonum terribilem ad quem excaeva draco emittebat aliquando fumum, aliquando ignem: quod homines vulgares videntur illud reputant quasi sacrum. Et sic inclinati ad terram adorabant, quia in hoc decepti erant a sacerdotibus colentibus illam draconem propter quem temporalem quem inde reportabant. Et similiter aliquid fit in Ecclesiā maxima deceptio populi in miraculis fictis a sacerdotibus, vel eis adherentibus propter lucrum temporale. Et talia, scilicet sunt extirpanda a bonis praelatis, sicut ista extirpata sunt a Daniele.

MENOCCHIUS.

Et ERAT DRAGO MAGNUS, quem COLEBANT BABYLONII pro Deo. Gaudet enim diabolus, ad primi (in Evā) factū memoriam commendandū, formā serpentū, inquit S. Ang. Et Scriptura passim diabolum ob ejus veritatem, malitiam, et sevitiam vocat, et depingit quasi draconem. Adde quid draco, ut corpore est fortis, robustus, longavito, monstroso et horribili, oculorum acie acri et pervigili (unde draco dicitur videtur ἡδος δεσπόζειν, id est, a videndo) ita divinum quid prae se ferre putabatur. Unde et prisca symbola erat sapientia, prudentia, et praescientia; seu vaticinia, teste Carolo Paschali; et illi assignabatur custodia edidū, adytorum, oraculorum, thesaurorum, herorum in infantia, etc., uti de Hercule et de Neronē fabulantur poeta. Sic Colchicus draco custodiebat bellus aureum. Et Romani ad pestem eliminandam serpenteum Epidaurium Romani inverxerunt et colerunt, quasi urbis Esculapium, inquit Val. Maximus. Et apud gentiles passim draconia, id est, templia draconis sacra, fuisse Strabo testatur, et prima circa serpentes idolatria semina facta, quod diabolus hanc speciem in deliciose haberet. Nec & solis ethnici, sed et ab hereticis voluit draconem coli draconis seu serpentis specie: unde et Ophite dicti sunt, quod serpentem aereant, et colerent quasi Christum, inquit Epiphanius, Theod. et Augustinus.

LYRANUS.

Vers. 24. — DIXITQUE DANIEL, etc. Non enim negavit Daniel draconem habere vitam simpliciter, sed negavit vitam divinam: quia solus Deus est vita per

essentiam, à quo omnia alia vivificantur, ut supra dictum est eodem cap.

VERS. 25. — TU AUTEM REX, etc. Ille ponitur ipsius draconis invasio, et primo Daniel petit huius invasoris licentiam, dicens: Tu autem rex, etc., id est, sicutiam taleni quid nullus me impedit.

ET INTERFICIAM, etc., quod videtur impossibile nisi divina virtute, propter hoc sequitur.

ET AIT REX: DO TIBI. Propter odorem enim pinguedinis caelestis libenter accepit draco ille massam sibi projectam.

VERS. 26. — ET DIRUPUT EST, quia cùm momorisset massam illam, dentes ejus involuti sunt propter picem, et pilos, sic quod non potuit os aperire, et massam illam masticare: et per consequens non potuit respirare: et est animal valde calidum: quod patet per effectum, quia aliquando per os emitit fumum, aliquando ignem, id est diruputus est venter ejus propter defectum respirationis.

ET DIXIT: ECCE QM COLERAT; quasi dicat: Per effectum patet quid non erat Deus, ne aliquid diuinum erat in eo.

MENOCCHIUS.

DIRUPUT EST DRACO, non quid pax aut pili venenati sint, sed quid boli ex massa dati in faecibus hassebunt, et spiritum intercluserunt. Sunt enim draconibus, ex Solino, c. 43, fauces angustae. Vide Valesium de sacra Philosophia, c. 81.

TIRINUS.

PICE ET ADIPES, ET PILIS PARITER COCTIS DIRUPUT EST DRACO, non quid pax aut pili venenati sint, sed quid boli ex massa confit, ut erant glutinosi et emplastri, inhaeserint gutturi draconis, et via angustior ad ventriculum: quia penitus obturata, et anhelita ad respiratione prepedit, suffocari, imo crepare necessum fuit, inquit Valesius.

LYRANUS.

VERS. 27. — QOD CUM AUDISSENT, etc. Ille describitur Danielis constantia in sustinendo adversa. Et dividitur in duas partes; quia primo describitur magnitudo penit sibi inflata; secundum modus liberatiois divinae, ibi: Erat autem Habacuc. Circa primum advertendum quod duplex pena fuit inficta Danieli. Una fuit pena mortis, quia missus est in lacum leonum, ut ab ipsius devarior; secunda fuit pena famis, quia subractus est ei omnis cibus, ut si leones non tangentes eum, saltem fame pericliteretur; et hoc est quod dicitur hic: Quod cum audissem, etc., scilicet Belis destructionem, et draconis interficiendum per ipsum Danielem.

INDIGNATI SUNT, etc., quia fuerunt decepti, et incitati per sacerdotes qui pro illo cultuzelabant, quia inde virchani: nec fuit mirum si citò fuerunt indignati contra Danielem qui erat alienigena, et alterius legis, cùm esset natione Iudeus.

ET CONGREGAVIT, etc., quia facta est sedatio, et commoto populi contra eum pro prædictis.

DIXERUNT: JUDÆS, etc.; quasi dicant: Apostata est à

lege, et ritu nostro, et regum precedentium, quod probant per factum.

BEL DESTRUXIT, etc., quia dedit potestatem hoc faciendo Danieli, qui erat Judeus; sequitur:

LYRANUS.

VERS. 28. — TRADE NOBIS DANIELEM, scilicet ut moratur.

ALIOQUIS, etc., id est, familiam tuam.

VERS. 29. — VIDIT ERGO REX, etc., quia furor multitudinis concitate est validè irritationabilis et periculosus.

ET NECESSITATE. Non enim poterat rex ita ciò congregare exercitum ad cohendendum multitudinis concitate impetu, et id est oportebat quod tradiceret eis Danieli, vel quid moreretur cum tota familiā suā. Item videbat quod ipso mortuo Daniel non evaderet mortem, quia propter ipsum insurgebat multitudine contra regem. Minus autem malum videbatur primā facie, quod solus Daniel traduceret morti, quām quod ipse rex et familia sua morerentur. Id est tanquam minus malum secundum estimationem tradidit eis Danieli; et maximè quia confidebat ipsum per divinam potentiam liberari, sicut audierat liberationem sociorum Danielis de camino ignis.

VERS. 30. — QUI MISERENT EUM IN LACUM. Ex hoc patet quod missus Danielis in lacum est alia ab illa quae facta est tempore Darii, ut dictum est sup. c. 6, quia tunc non fuit in lacu nisi per unam noctem, ut patet ibid. Ille autem dicitur fuisse in lacu per sex dies. Similiter patet hic alia de causa, quia fuit positus in lacum tempore Darii, cuo quid fuit imposita sibi transgressio regii edicti, qui ut ibidem dicitur posuerat edictum ut nullus petrebat aliquid à Deo vel homini, nisi à rege usque ad triginta dies. Daniel autem infra istud tempus inventus est adorare Deum, propter quod riuissus fuit in lacum leonum. Causa autem quare dicitur hic positus in lacum leonum, est alia, scilicet destructione Belis et interficio draconis.

ESTIUS.

QUI MISERENT EUM IN LACUM LEONUM, ET ERAT IBI SEX DIES. Objicitor contra autoritatem hujus historię hoc, et alia que sequuntur, eò quid, videatur esse eadem historia que est capitio sexto, ubi versus de cimo octavo ponitur una tantum nocte illum fuisse in lacu. Sed respondet non esse eamdem historiam, et hanc accidisse sub Cyro, illam verò sub Dario, ut colligitor ex ultimis verbis cap. precedentiis.

MENOCCHIUS.

QUI MISERENT EUM IN LACUM LEONUM. Caveam, sive carcerem in quo asservabantur leones.

TIRINUS.

BABYLONI, comporta morte draconis sui, MISERENT DANIELEM IN LACUM LEONUM. Et haec prime vires sunt quibus huic vulgari Babyloniorum supplicio destinatus fuit Daniel, nempe à Babylonis, sub rege Baltassare. Nam secundo idem ei accidit triennio post sub Dario, invidentibus illi Medis et Persis. Quod enim olim nonnulli apud sanctum Hieronymum ex corruptis septuaginta Interpretum exemplaribus fixerunt alium esse hunc Danielem draconis interfectorum ab

ilio satraparum principe sub Dario, passim ab aliis relatis, seu è fugâ reductis, destitutam fuisse, at non aliquibus saltem locis sereretur ab iisdem et meteteretur.

LYRANUS.

VERS. 31. — PORRO IN LACU ERANT LEONES SEPTEM, ET DABANTUR EIS DUE CORPORA QUOTIDIE, ET DUE OVES: ET TUNC NON DATA SUNT EIS, UT DEVORARENTE DANIELEM. Hic tangit pœna famis. Dimissus est in lacu per sex dies naturales sine cibo, et interim denegatus est eis leonibus cibus consuetus, ut citius devorarent Danielem.

LYRANUS.

DUO CORPORA, vel sensus est: Duo integra corpora durarunt avium; vel significatur dari illis solita duo corpora animalium occisorum, aut hominum ad mortem dannatorum, et præterea duas oves.

TIRINUS.

LEONIBUS DABANTUR QUOTIDIE DUO CORPORA CASORUM animalium, seu hominum, seu bestiarum, ET DUE OVES VIVAS. Prædā enim vivā gaudet leo, quam unquibus discerpere possit.

LYRANUS.

VERS. 32. — ERAT AUTEM HABACUC. Ille consequenter ponitur ipsius Danielis liberatio; et primo ponitur liberatio ejus a pœna famis; secundū a pœna mortis in lacum, ibi: Venit ergo rex. In prima parte dicitur hic: Erat autem. Hic est unus de duodecim prophétis, ut videtur Hier. sentire in Prologo.

ET IPSE COXERAT, etc. Nomen est visus facti ad reponendum cibos, et dicitur ex similitudine alvi, id est, ventris, ubi cibi reponuntur, et inde alimentum ad singula membra virtute caloris naturalis deferuntur.

MENOCCHIUS.

HABACUC PROPHETA IN JUDAÆ. Aliqui enim Judei etiam post captivitatem Babyloniam remanserunt in Judea, cum regi Babylone prophetæ, qui inter duodecim minores recesserunt, noster enim hic fuit post Babyloniam captivitatem, ille verò ante. Non desunt tamen graves autores, qui inum et eundem esse velint.

PULMENTUM, pulos.

IN ALVEOLO, in cacabo, aut similī cavo vase. Arabiscus vocat, vas concavum ex ligno.

TIRINUS.

ERAT AUTEM HABACUC PROPHETA, idem ille qui inter minores prophetas numeratus ordine octavus: ita S. Hieron., Epiph., et Doroth., Pelerius et Hector Pintus: licet Torniellus et quidam alii id negent. Sedratio cur negant, non convincit: nam potuit unus idemque captivitatem Babyloniam predixisse et præcessisse, et nihilominus ad annum usque primum Baltassaris, quo huc draconis historia contigit, supervixisse, cum intermedium spatium non sit validè molitorum annorum. Hic ergo Habacuc propheta erat tum temporis in Judea cum messoriis agrorum suorum. Unde patet terram Judeam durante captivitate Babylonica non ita Judæi cultoribus, seu in patria

LYRANUS.

VERS. 41. — PORRO ILLOS, etc., incitando multitudinem populi ad clamorem prædictum et seditionem.

INTROMISIT, etc. Istud enim fuit justum secundum legem talionis, ex quo declarata fuit justitia Danielis.

ET DEVORATI SUNT, etc., in quo apparuit salvatio Danielis magis miraculosa.

MENOCCHIUS.

PORRO ILLOS, etc., lego talionis eos damnavit, sicut Darius eos qui eundem Danielem accusaverant, et ut leonibus objiceretur curaverant, supra, c. 24.

LYRANUS.

VERS. 42. — TUNC REX AIT: PAVEANT, etc. Viso enim miraculo prædicto rex voluit magnificare

divinam potentiam, non solum in Babylone, TATOR, FACIENS SIGNA, etc., id est, opera super naturam quae homines inducent ad cognoscendum divinam excellentiam, quia divina potentia, et misericordia cognita est in liberatione Danielis, et sua justitia in suorum accusatorum devoratione: et per hoc rex gentilium, et populus eius subjectus, fuit inducens ad laudandum Deum, qui est benedictus in secula seculorum.

MENOCIUS.

PAVEANT, REVEREANTUR.

CORNELII A LAPIDE CONCLUSIO ET VOTUM AD SS. PROPHETAS.

Prophetas docentes et tonantes audivimus; eos vestigando et explicando pari passu secuti sumus. Ad metam, Deo duce, pervenimus; Isaiam consolantem, et exultantem, Jeremiā querentem et gementem, Ezechielē terrentem et minitatem, Daniēlē suū symbola, ac monacharūm ac regnorum enigmata proponente spectavimus, excusimus (quantum Dominus dedit), intelleximus, exposuimus. Patientiam Prophetae cognovimus, fidem Domini vidi- mus. Prophetas ipsi suas proprio sanguine obsignā- runt, et martyres evaserunt. Propheta enim et in vita et in morte martyr, id est, testis, in modo preco veritatis usque ad martyrium sibi opteret. Hoc est quod assor- rit princeps Prophetae Christus Dominus, Luc. 15, 35: *Non capit prophetam perire extra Ierusalem:* et Matth. 25, 29: *Venite, scribere, etc., qui adi- ficiatis separula prophetarum, etc., et dicitis: Si fuisse- mus in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum, etc.; et vos implete mensuram patrum vestrorum, me, scilicet, Christum occidite.* Idē ecce ego mitto ad vos prophetas, et sa- pientes, et scribes, et ex iis occiditis et crucifi- getis, etc. Jerusalem, Jerusalem, quae occidit prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt! Idem est ergo propheta quod martyr.

Vos, itaque, ô Isaia, ô Jeremiā, ô Ezechiel, ô Daniel, Domini prophetæ fuitis, fuitis pariter et martyres; itaque, ô Daniel, in lacu leonum his martyris exististi. O quam fortiter bona confessionem confessi estis, fidem servatis, cursum consummatis! O quam feliciter coronam vobis depositam, tam doctrinalē quam agnōalem, acceptatis! Prophetae vestre congruē à Deo ab ēterno decreta fuit hæc laurea, et martyrium per doctoratum mereremini, illoque hanc confirmandis et ornareatis. Purpure enim laurea vi- ridantem interpungens et vermiculans condecorat et illustrat. Merces vestrae doctrine et concionis fuit purpura, non regum, sed martyrum. Merces sancte magna nimis, primum ingens et invidendū.

Fecisti me prophetae vestrae doctoralis laurea

ne, me oro, defraudes, sed eam integrā, majoribusque meritis cumulatam suo tempore reddite et restituic. Tibi enim, utpote matri æternæ Sapientiae, matrice mea desulat omnis hic labor meus.

O Pater æterne, qui ante secula nos predestinasti conformes fieri imaginis Filii tui; qui in tempore à te præordinato me in sanctam ejus societatem vocasti et adoptasti, tribue, obsecro, ut ipsi aequū in cruce passionis, ac in luce doctrine et sanctarū actionis jugiter conformerit et configurerit. Ipse enim est testimoniū fidelis, doctorum, prophetarum et martyrum principes. Exprime in me ejus exemplar, quod mihi in monte Calvarie monstrasti.

O Domine Iesu, amor noster, per merita SS. Matris tuae et prophetarum, mihi largire idipsum quod tam enī postulo: fac ut ius, eorumque coronas participem, quorum labores et munus participio. Dixisti et promisisti: *Qui recipit Prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ recipiet.* Recipi prophetas, non prophetam, in modo cum eis curri et prophetari; recipi te principem prophetarum in magnis et spondens animæ meæ; concede ergo et martyrii lauream, prophete à te decretam, quam tot annis, tot votis assidue efflagitavi et effligatio. Mille modis, quos in tua providentia thesauris recompenses habes, faciliter eam mihi, etiam modis inter Christianos, exhibere potes, ut pluribus exhibuistis. Theodosiana erant tempora, quando S. Joannes Chrysostomus at Eudoxiā et amulis episcopis in exiliū necneque actus, aurei sui oris, liberaque incrépationis primum tulit martyrium; atque assiduis itineribus noctu diuque, fame, siti, solis ardore, febre, aliisque arcaminis, levitatem aceris morte occumbere coactus, non semel, sed decies martyr, gloriösè de hostibus suis ipsaque morte triumphavit. Heracliana erant secula, quando S. Martinus pontifex Paulum Constantinopolitum patriarcham Monothelitum ex-

5. HIERONYMI IN DUODECIM PROPHETAS MINORES PRÆFATIO.

communicans, jussu Constantini imperatoris à Caliphō exarcho in Latrānenī ecclesiā perfidè captus, et ad Constantem missus, ei in faciem fortissimè re-stitutus; quoicirca ab eo in Chersonesā relegatus, fame et arminis confectus, nobile pro Christo et orthodoxa fide martyrium letabundus et glorians obiit anno Christi 654, verè suorum infeliciū temporum constans et gloriosa felicitas. Justinianæ erant tempora, non Neroniana, non Diocletianæ ac Silvesterus Papa in urbe Christiana, inter Christianos, à Christianis tulit palmarum martyris. Similia fide, cùm Joannes et Felix pontifices eandem obtinuerunt, te utique dante, te procurante. Roman ecce me vocasti, ut Roma inter medios prophetas et martyres degarem. Caleo assidue terram rubricatam, et penè aulicē stillantem sanguinem S. Pauli et trecentorum milium martyrum; hos quotidiū oculis, auribus, animo specio, hi mīhi martyrii sui sitim acount, hi ardoris sui flammis iniechunt; ut turpe astimē, inter tot domesticos doctores martyres, exterminare doctorem, non martyrem versari. Impie ergo hoc meum votum qui imples in honore desiderium servorum tuorum. Da, Domine, non inierem vitam, da me ineritem in lecto mortem; da potius cum Christo ut moriar ligio aut ferro, pulchrāque petam per vulnera mortem. Scriptioris hejus et doctrinae meæ unum hoc tantum sigillum restat; concede, queso, illud si non meis meritis, certè veritati tuae quam conscripsi. Indidisti mihi hoc desiderium jam olim ab ipso ingressu in hanc sacram religionem; reip̄sa ergo præsta et perfice in egressa vita mea, quod me tam cupidi desiderare fecisti, ad tuam perennem landem, et Ecclesie tue decem; ut verbo et exemplo sanctam tuā oracula, doceamque etiam post mortem, et cum sanguine Abel posteris per omnia secula futura in- clamē: *VIVITE DEO, VIVITE COELO, VIVITE ĒTERNI- TATI.* Hoc est enim omnis homo.

S. HIERONYMI IN DUODECIM PROPHETAS MINORES Præfatio.

Non idem ordo est duodecim prophetarum apud Hebreos, qui et apud nos; unde secundum id quod ibi legitur, hic quoque dispositi sunt. Osee communicus est, et quasi per sententias loquens; Joel planus in principiis, in fine obscurus; et usque ad Malachiā, habent singuli proprietates suas; quem Esdras scribam, legisque doctorem, Hebrei autantum. Et quia

longum est nunc de omnibus dicere, hoc tantum vos, ô Paula et Eustochium, admonitus volo, unum librum esse duodecim prophetarum: et Osee cōvī, p̄p̄v̄ Issiae, Malachiā verē Aggai et Zacharie fuisse temporibus. In quibus sūtē tempus non præferitur in titulo, sub illis eos regibus prophétasse, sub quibus et hi qui ante eos habent titulos prophétaverunt.